

Toespraak Lody Pieters, voorzitter Stichting Herdenking Birma-Siam Spoorweg en Pakan Baroe Spoorweg, op de 47^e Herdenking Dodenspoorwegen WO-II d.d. 30 augustus 2014, Landgoed Bronbeek in Arnhem

*Kom vanavond met verhalen
Hoe de oorlog is verdwenen
En herhaal ze honderd malen
Alle malen zal ik wenen¹*

Dames en heren,

Deze versregels van de dichter Leo Vroman, zelf ook ex-krijgsgevangene tijdens de Japanse bezetting, brengen precies onder woorden waarom wij vandaag bijeen zijn.

Bijna 25 jaar na de Japanse capitulatie kwamen overlevenden van de Birma-Siam Spoorweg voor het eerst bijeen. Om te luisteren naar elkaars verhalen. En samen te wenen.

Wij herhalen die traditie vandaag voor de 47e keer. En als het aan mij ligt, zullen we dat nog 100 maal herhalen. En alle malen zullen wij wenen.

Want één dag van de 365 dagen in het jaar, één minuut van de 525.600 minuten in het jaar samen stilstaan bij de lotgevallen van die 22.000 Nederlandse mannen in Japanse krijgsgevangenschap. Ver van huis, ploeterend in de hel van Birma, Thailand of Sumatra. Dat is toch het minste wat wij nog voor hen kunnen doen. En maakt het dan uit of dat op 30 augustus, 15 augustus of 4 mei gebeurt? Op nationaal of lokaal niveau? Met of zonder subsidie? Dat mag voor ons geen discussiepunt zijn.

Vandaag staan wij hier weer met honderden nabestaanden – jong en oud - bij het Drie-Pagodenmonument. Ieder van ons doet dat uit persoonlijke motieven, denkend aan de dierbaren die nog steeds gemist worden: een vader, grootvader, broer, zoon of vriend. Persoonlijk verdriet voelt immers zwaarder dan wereldleed.

Afgelopen oktober reisde ik in Thailand langs het voormalige spoortraject van de Birma-Siam Spoorweg. Dit keer in gezelschap van zo'n 40 nabestaanden van slachtoffers en overlevenden. Het was een bijzondere reis. Vooral door de aanwezigheid van 4 spoorwegveteranen. Op de onheilsplekken van weleer vertelden zij over hun ervaringen. Wij hebben geluisterd naar hun verhalen en hebben samen geweend. Want hun persoonlijke verhaal was ook dat van hun kameraden: onze vaders en grootvaders. Daardoor konden wij hun voetsporen volgen, werd hun pijn en wanhoop voor ons voelbaar.

Velen van ons werden daarbij overvallen door 70 jaar oud familieverdriet. Onverwerkt, onbegrepen en verdrongen verdriet om die mannen die werden weggevoerd en nooit meer thuiskwamen. Of na vele omzwervingen berooid terugkwamen, naar lichaam en geest getekend, soms zelfs getraumatiseerd. Voor hun families die jarenlang in onzekerheid verkeerden over het lot van hun dierbaren, was er geen begeleiding door familierechercheurs, geen informatiebijeenkomsten, geen lotgenotencontacten. De wereld was immers in oorlog. Maar – zoals gezegd – persoonlijk leed voelt zwaarder dan wereldleed. En zo werd dat familieverdriet diep weggestopt. Maar onderhuids smeulde het als een veenbrand door, generaties lang. En soms komt het even naar boven. Zoals toen tijdens onze pelgrimsreis.

¹ Citaat uit het gedicht *Vrede* uit de bundel *Uit slaapwandelen* (1957)

Er wordt veel gesproken en geschreven over het Grote Indische Zwijgen. Alsof dat typisch Indisch is! Veel slachtoffers van een excessief levensbedreigend trauma zwijgen vanuit een oeroud overlevingsinstinct. Erover praten kan immers heftige oncontroleerbare emoties oproepen. Zowel bij het slachtoffer als bij zijn omgeving. Mijn ouders waren beiden Indisch. Zij zwegen niet over hun oorlogservaringen. Ondanks de ellende van de Birma-Siam Spoorweg en de kolenmijnen in Japan vertelde mijn vader verhalen over lief en leed, over kameraadschap en samen delen, over compassie met vriend én vijand. Maar zoals veel van mijn generatiegenoten heb ik toen niet goed geluisterd. Het was immers mijn oorlog niet. Ik stelde geen vragen: Pappa, hoe kwam je in Thailand terecht? Waar zat je precies? Wanneer en hoe ging je naar Japan? En vooral: hoe ging het toen met jouzelf? Was je bang, boos, wanhopig? Hoe ben je ondanks alles toch zo'n goed mens en fijne vader geworden?

Nu ik die vragen niet meer aan mijn vader kan stellen, luister ik naar de verhalen van andere overlevenden. Van oude mannen en de dingen die voorbijgaan. Hun stemmen verstillen, vallen langzaam weg. Het leven gaat door. Alsof er niets gebeurt is.

Maar er is wel degelijk iets gebeurd. Want deze mannen hebben onze levens aangeraakt. Hun vingerafdrukken dragen wij voor altijd met ons mee. Daarom moeten we hun verhalen koesteren. Ook al zijn ze misschien persoonlijk gekleurd, door de tand des tijds vertekend. Ze brengen het onbegrijpelijke van oorlog terug tot menselijke proporties. Uit de kille cijfers van meer dan 3000 doden aan de Birma-Siam Spoorweg en ruim 500 aan de Pakan Baroe Spoorweg doemt het beeld op van uw geliefde vader of van die verre onbekende grootvader. Een getal krijgt een naam, een gezicht, een familiegeschiedenis.

Gelukkig zijn veel van die verhalen voorgoed vastgelegd. Zoals door Kees Maaswinkel in de prachtige documentaire over de *hell ships* en *hell trains*, die u vanmiddag kunt zien. Of door Henk Hovinga in het boek *Op Dood Spoor*, hét standaardwerk over de Pakan Baroe Spoorweg.

En door vele nabestaanden die de nalatenschap van ex-spoorwegwerkers – dagboeken, brieven, ooggetuigenverhalen – hebben gepubliceerd, zodat ze met een groot publiek gedeeld kunnen worden.

Er is echter nog steeds niet één centraal punt in Nederland, waar dat historische erfgoed wordt verzameld, onderzocht en publiekelijk toegankelijk gemaakt. Tientallen keren per jaar worden wij benaderd door nabestaanden die op zoek zijn naar informatie over een slachtoffer of overlevende van de Dodenspoorwegen. Zij weten niet waar en hoe ze moeten zoeken. Soms zijn ze van het kastje naar de muur gestuurd of kunnen de gevonden informatie niet duiden.

Daarom zijn wij onlangs een project gestart om met een klein groepje vrijwilligers persoonsgegevens van Nederlandse krijgsgevangenen – slachtoffers en overlevenden - uit allerlei archieven onder te brengen in één digitaal bestand: kampkaarten, slooptransporten, treintransporten, kamplocaties, enzovoorts. Dat kost ons per krijgsgevangene gemiddeld 15 minuten. Er waren meer dan 18.000 Nederlanders in Thailand en Birma. Op Sumatra nog eens meer dan 4000. Het wordt een hels karwei. Maar we worden gedreven door een gevoel van urgentie. Er is kostbare tijd verloren gegaan. 70 jaar na de oorlog liggen in binnen- en buitenland documenten te verstoffen in archieven. Vele daarvan zijn niet of moeilijk toegankelijk voor nabestaanden. Met dit particuliere en niet-gesubsidieerde initiatief willen wij die historische gegevens uit de vergetelheid halen en voor de toekomst borgen.

Die toekomst begint vandaag, in het heden waarin herinneringen aan het verleden onze identiteit bepalen.

Straks staan we stil bij de slachtoffers van de Birma-Siam Spoorweg wier namen op de herinneringsmuur staan.

We herdenken ook de slachtoffers van de Pakan Baroe Spoorweg; die andere Dodenspoorweg. Voor hen is er nóg geen muur, maar hun namen staan onuitwisbaar in ons geheugen. Zij zullen nooit vergeten worden.

Net zo min als de veteranen, vrijwilligers en andere trouwe bezoekers van onze herdenking, die ons de afgelopen tijd ontvallen zijn.

Onlangs zei iemand mij dat je een dierbare dode pas kunt loslaten, als je hem hebt vastgehouden. Laten we hun daarom vandaag even vasthouden. Dan kunnen we morgen doorgaan met ons leven.

Ik wens u een gedenkwaardige dag toe.